

УДК 351:[328.185:658.71]343.1(477+100)
DOI <https://doi.org/10.32782/2414-4436/2024-3-7>

Андрій МАРЧЕНКО

доктор філософії у галузі публічного управління та адміністрування, e-mail: sir.marchenko@gmail.com
ORCID: 0000-0003-3986-2524

Бібліографічний опис статті: Марченко, А. (2024). Світові антикорупційні тренди та Україна: огляд, тенденції, наслідування. *Публічне управління та місцеве самоврядування*, 3, 50–56, doi: <https://doi.org/10.32782/2414-4436/2024-3-7>

СВІТОВІ АНТИКОРУПЦІЙНІ ТРЕНДИ ТА УКРАЇНА: ОГЛЯД, ТЕНДЕНЦІЇ, НАСЛІДУВАННЯ

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю розвінчання міфу про тотальну корумпованість України та необхідністю дослідити наскільки наша держава наслідує глобальні антикорупційні тренди.

Пропонується розглянути стан антикорупційної реформи в Україні крізь призму глобальних антикорупційних загроз та антикорупційних трендів із запобігання та протидії цим загрозам.

У статті виокремлено основні глобальні антикорупційні тренди: зміцнення антикорупційних інституцій, прозорість і підзвітність, захист викривачів, запобігання відмиванню брудних грошей (прозора економіка), міжнародне співробітництво. Проаналізовано вплив глобальних антикорупційних трендів на стан антикорупційної реформи в Україні в умовах війни. Надано оцінку наскільки Україна визнає важливість запобігання та боротьби з корупцією, наслідує глобальні антикорупційні тренди та впроваджує у себе запропоновані антикорупційні заходи. Доведено, що Україна активно наслідує глобальні світові антикорупційні тренди, попри існуючі виклики. Протягом 2022-2024 років Україна забезпечила безперервність роботи антикорупційних інституцій, їх незалежність; забезпечила функціонування електронної системи декларування статків публічних осіб; забезпечила прозорість публічних закупівель через можливість відстеження в електронній системі закупівель PROZORRO закупівлі від моменту її планування до виконання державного контракту; посилила механізми захисту викривачів і розширила інструментарій подання ними повідомлень про корупцію; оновило законодавство щодо запобігання відмиванню «брудних грошей»; посилила міжнародне співробітництво між антикорупційними органами.

На основі аналізу законодавства та програмних документів спростовано стереотип про тотальну корупцію в країні та доведено, що Україна активно інтегрується у світові антикорупційні процеси, незважаючи на війну.

Ключові слова: добросовісність, антикорупційна політика, антикорупційна реформа, антикорупційні тренди, глобалізація.

Andrii MARCHENKO

Doctor of Philosophy in Public Administration and Management, e-mail: sir.marchenko@gmail.com
ORCID: 0000-0001-5969-3620

To cite this article: Marchenko, A. (2024). Svitovi antykoruptsiyni tendentsiyi ta Ukrayina: ohlyad, tendentsiyi, nasliduvannya [World anti-corruption trends and Ukraine: overview, trends, follow-up]. *Public Administration and Local Government*, 3, 50–56, doi: <https://doi.org/10.32782/2414-4436/2024-3-7>

GLOBAL ANTI-CORRUPTION TRENDS AND UKRAINE: OVERVIEW, TRENDS, FOLLOW-UP

The relevance of the research topic is due to the need to debunk the myth of total corruption in Ukraine and the need to investigate the extent to which our country follows global anti-corruption trends.

It is proposed to consider the state of anti-corruption reform in Ukraine through the prism of global anti-corruption threats and anti-corruption trends to prevent and counteract these threats.

The article highlights the main global anti-corruption trends: strengthening anti-corruption institutions, transparency and accountability, whistleblower protection, prevention of money laundering (transparent economy), international cooperation. The author analyzes the impact of global anti-corruption trends on the state of anti-corruption reform in Ukraine in the context of war. The author assesses the extent to which Ukraine recognizes the importance of preventing and combating corruption, follows global anti-corruption trends and implements the proposed anti-corruption measures. It is proved that Ukraine is actively following global anti-corruption trends, despite the existing

challenges. During 2022-2024, Ukraine ensured the continuity of anti-corruption institutions and their independence; ensured the functioning of the electronic system for declaring the assets of public officials; ensured transparency of public procurement through the ability to track procurement in the PROZORRO electronic procurement system from the moment of its planning to the execution of a public contract; strengthened whistleblower protection mechanisms and expanded the tools for reporting corruption; updated legislation to prevent money laundering.

Based on the analysis of legislation and program documents, the article refutes the stereotype of total corruption in the country and proves that Ukraine is actively integrating into global anti-corruption processes despite the war.

Key words: integrity, anti-corruption policy, anti-corruption reform, anti-corruption trends, globalization.

Актуальність теми. Завершуючи третій рік звитяжної боротьби України за свою незалежність та проєвропейський курс розвитку, варто замислитись чи дійсно наша держава така корумпована, як її позиціонують міжнародні засоби масової інформації та деякі іноземні політики, а також вважають громадяни середині країни. Чи, можливо, питання корупції та корумпованості є предметом спланованої інформаційно-психологічної операції держави-агресора проти України, наративи якої поширюються з метою як дестабілізації ситуації в Україні під час війни: підрив довіри громадян до влади, зародження у свідомості співвітчизників «поразницьких настроїв», так і підриву довіри до України на міжнародній арені з боку її партнерів і союзників. Щоб відповісти на вказані питання, на наш погляд, варто розглянути стан антикорупційної реформи в Україні крізь призму глобальних антикорупційних загроз та антикорупційних трендів із запобігання та протидії цим загрозам. Вказане, на нашу думку, сприятиме більш об'єктивній оцінці прогресу стану корупції в Україні та запобіганні й боротьбі з нею.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання впливу глобальних трендів на публічне управління, економіку, право протягом останніх років вивчали такі науковці: О. Акімов, О. Дегтяр, Д. Бузницький, Н. Корчак, А. Бабічев та інші.

Мета дослідження – розглянути світові антикорупційні тренди останніх років та їх вплив на стан антикорупційної реформи в Україні, а також виявити на скільки наша країна наслідує світові антикорупційні тренди, навіть в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу дослідження. Трансперенсі Інтернешнл у своєму огляді Індекс сприйняття корупції 2023 (Індекс сприйняття, 2024) вказала глобальний занепад справедливості та верховенства права як основну причину корупції останніх років у світі. Цьому сприяло зростання авторитаризму в деяких країнах, хронічні недоліки систем правосуддя (недоотримання фінансування, залежність від інших гілок влади тощо).

Трансперенсі Інтернешнл пропонує такі антикорупційні заходи, які є ключовими у глобальному прагненні до справедливості: зміц-

нювати незалежність системи правосуддя, запровадити механізми забезпечення доброчесності та моніторингу, покращити доступ до правосуддя, зробити правосуддя прозорішим, сприяти співпраці в системі юстиції, розширити можливості притягнення до відповідальності у справах про корупцію в особливо великих розмірах (Індекс сприйняття, 2024).

У червні 2024 року представники антикорупційних та правоохоронних органів із 140 країн світу схвалили Двадцять першу Вільнюську декларацію Міжнародної антикорупційної конференції «Протистояння глобальним загрозам: відстоювання доброчесності», в якій виділили такі глобальні пріоритети у запобігання та боротьбі з корупцією: захист викривачів; припинення діяльності клептократів, злочинців, торговців людьми та їхніх спільників; запобігання глобальній небезпеці та насильницьким конфліктам; побудова етичної глобальної економіки; використання технологій для боротьби з корупцією; відстоювання принципів демократії та прав людини; зупинка потоків брудних грошей; викриття складних корупційних схем; заохочення спільних дій (Вільнюська декларація, 2024).

Європейська комісія у травні 2023 року запропонувала проєкт Директиви Європейського Парламенту та Ради про боротьбу з корупцією, що має замінити Рамкове рішення Ради 2003/568/JHA та Конвенцію про боротьбу з корупцією серед посадових осіб Європейських Співтовариств або посадових осіб держав-членів Європейського Союзу та вносить зміни до Директиви Європейського Парламенту та Ради (ЄС) 2017/1371. Модернізована законодавча база у вигляді проєкту Директиви спрямована на: посилення запобігання корупції шляхом підвищення обізнаності; розширення переліку корупційних злочинів до незаконного привласнення, зловживання впливом та зловживання службовим становищем; запровадження кримінальних покарань та санкцій за ці злочини; збільшення терміну давності для притягнення до відповідальності за корупцію в судах; забезпечення правоохоронних органів та прокуратури відповідними антикорупційними ресурсами (Як Європа може підняти, 2024).

У резолюції Конференції держав-учасниць Конвенції ООН проти корупції «Атланта 2023: сприяння доброчесності, підзвітності та прозорості у боротьбі з корупцією» її члени закликали: сприяти доброчесності, підзвітності та належному управлінню державними справами та державною власністю; надавати одна одній найширшу взаємну правову допомогу в розслідуванні, судовому переслідуванні та судовому розгляді антикорупційних злочинів; зміцнити спроможність правоохоронних, судових та інших органів влади для успішного розслідування антикорупційних злочинів; запровадити та розвивати практики взаємодії органів влади та громадськості, науковців у заходах із запобігання та протидії корупції; вдосконалювати впровадження заходів для повернення активів, у тому числі шляхом ефективного та оперативного міжнародного співробітництва (Резолюція Конференції держав-учасниць, 2023)

Держави-учасниці Конвенції ООН проти корупції в іншій своїй резолюції «Методології та індикатори для вимірювання корупції та ефективність антикорупційних механізмів» запропонували розглянути питання про створення та/або підтримку систем моніторингу та оцінки даних, необхідних для більш ефективного запобігання та боротьби з корупцією; заохотили використовувати об'єктивні методології та показники, розроблені у консультаціях з національними експертами для вимірювання корупційних ризиків, оцінки ефективності політик та фактичних заходів для боротьби з корупцією, а також розглянути можливість використання методологій і показників для оцінки сфер, де дані свідчать про найбільші ризики корупції (Методології та індикатори, 2023).

Отже останні глобальні антикорупційні тренди узагальнено зводяться до необхідності вжиття (запровадження) таких заходів: зміцнення правової системи та антикорупційних інституцій; доброчесність і прозорість публічних службовців та приватних компаній; протидія відмиванню незаконних доходів; захист викривачів та боротьба з організованою злочинністю; міжнародне співробітництво; запровадження методологій оцінки рівня корупції.

Спробуємо дати оцінку наскільки Україна визнає важливість запобігання та боротьби з корупцією, наслідую вказані вище глобальні антикорупційні тренди, та впроваджує у себе запропоновані антикорупційні заходи.

Зміцнення правової системи та антикорупційних інституцій.

У Листі про наміри та Меморандуму в рамках нової Моніторингової програми для України (РМВ) Українська влада перед Міжнародним Валютним Фондом (МВФ) задекларувала збереження незалежних, компетентних і гідних довіри інституцій для боротьби з корупцією на високому рівні (Лист про наміри, 2022). У вказаному листі Уряд відзвітував про те, що було призначено нового голову Національного антикорупційного бюро України (НАБУ), проведено конкурси та призначено 8 нових прокурорів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП), антикорупційні органи в умовах воєнного стану забезпечили безперервність своєї діяльності, продовжили викриття, розслідування та притягнення осіб до відповідальності за корупційні злочини.

У 2024 році Уряд у листі про наміри та Меморандумі про економічну та фінансову політику зобов'язався перед МВФ зберегти незалежні, компетентні і надійні інституції для протидії корупції на високому рівні: завершити зовнішній аудит ефективності діяльності НАБУ за участі міжнародних експертів, призначити нових членів Громадської ради міжнародних експертів (ГРМЕ), яка здійснюватиме перевірку кандидатів на 24 нові вакансії до Вищого антикорупційного суду (ВАКС) як у першій (15 вакансій), так і в апеляційній (9 вакансій) інстанціях. Також було задекларовано про те, що буде удосконалено дію принципу верховенства права та продовження судові реформи: ухвалено закон про створення Вищого адміністративного суду України (з палатами першої та апеляційної інстанцій), в якому розглядатимуться адміністративні справи проти національних державних органів (наприклад, НБУ, НАБУ, НАЗК). Новому суду будуть підсудні справи, віднесені до компетенції ліквідованого Окружного адміністративного суду міста Києва щодо оскарження актів центральних органів державної влади, повноваження яких поширюються на всю територію України, а також адміністративні справи щодо оскарження процедур конкурсних комісій та комісій зовнішнього аудиту, які передбачають участь незалежних експертів (таких як НАЗК, НАБУ та САП). Також у 2024 році планується прийняття закону щодо посилення корпоративної кримінальної відповідальності (що застосовуватиметься до приватних та державних юридичних осіб, як резидентів, так і нерезидентів в Україні) відповідно до міжнародних стандартів, щоб підтримати зусилля країни щодо приєднання до Конвенції ОЕСР по боротьбі з хабарництвом (Лист про наміри, 2024).

Доброчесність і прозорість публічних службовців та приватних компаній.

У 2023 році було відновлено електронне декларування статків публічних службовців. Також в умовах воєнного стану в Україні публічні закупівлі здійснюються через електронну систему публічних закупівель PROZORRO, в якій можна онлайн відслідкувати процедуру закупівлі по конкретному замовнику або контрагенту від її планування до виконаного договору про закупівлю. Також нове законодавство про акціонерні товариства, про страхування посилило вимоги до діяльності юридичних осіб щодо необхідності уникнення конфлікту інтересів в їх діяльності та створення підрозділів комплаєнсу.

Протидія відмиванню незаконних доходів.

Після внесення змін до законодавства щодо визначення політично значущих осіб, Національний банк України (НБУ) розпочав тематичну перевірку дотримання фінансовими установами вимог щодо заходів посиленої належної перевірки клієнтів (due diligence) щодо політично значущих осіб (Лист про наміри, 2024). Також Наприкінці 2022 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення регулювання кінцевої бенефіціарної власності та структури власності юридичних осіб», ціллю якого є вдосконалення механізмів забезпечення отримання та виявлення достовірної інформації про кінцевих бенефіціарних власників та структури власності юридичних осіб, а також запобігання та протидія легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення з метою виконання Україною своїх міжнародних зобов'язань (Юридичні аспекти, 2024). Міністерство юстиції спростило процедури та оновило програмне забезпечення для полегшення подання компаніями інформації про бенефіціарних власників, яка залишається у відкритому доступі в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань. Також очікується, що до кінця грудня 2024 року Україна удосконалив процес отримання адекватної, точної та актуальної інформації про бенефіціарних власників і призначить компетентний орган для проведення перевірки цієї інформації на основі оцінки ризиків (Лист про наміри, 2024).

Захист викривачів та боротьба з організованою злочинністю.

В Україні запроваджені гарантії та механізми захисту викривачів. Створені відповідні умови для подання викривачами повідомлень

про корупцію, зокрема, запроваджений Єдиний портал повідомлень викривачів – захищена система, за допомогою якої можна швидко та зручно подати повідомлення про корупцію, контролювати стан та результати розгляду такого повідомлення, отримати інформацію про статус викривача (Єдиний портал, 2024). Також напрацьовується й позитивна судова практика щодо захисту прав викривачів корупції. З огляду на важливість посилення контролю за комплаєнсом та виявлення тяжких фінансово-економічних злочинів необхідно посилити аналітичну підтримку для виявлення ухилення від сплати податків. З цієї метою буде ухвалено новий закон про Бюро економічної безпеки (БЕБ), який встановлюватиме чіткий мандат та обсяг слідчих повноважень для БЕБ, що відповідатиме найкращим практикам, зосереджуючись на основних економічних злочинах та зміцненні його аналітичного потенціалу (Лист про наміри, 2024).

Міжнародне співробітництво.

Успішним прикладом міжнародної взаємодії НАБУ у 2023 році є викриття слідчими з України, Естонії та Франції схеми заволодіння коштами ДП «Поліграфічний комбінат «Україна» на суму понад 450 млн грн, яка діяла впродовж 2013-2016 років (Звіт, 2023). Також міжнародна співпраця залишається важливим напрямом діяльності НАБУ. Важливим питанням співпраці Національного бюро є посилення оперативної співпраці та створення спільних механізмів контролю фінансової допомоги партнерів, яка надходить в Україну. Посилення контролю за фінансовою допомогою партнерів вже здійснюється шляхом збільшення детективів та аналітиків, які залучені до розслідувань у сфері оборони та відновлення (Звіт, 2024).

Запровадження методологій оцінки рівня корупції.

Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) у співпраці з інститутами громадянського суспільства та за підтримки міжнародних партнерів, починаючи з 2017 року щорічно проводить загальнонаціональне соціологічне дослідження рівня корупції та рівня сприйняття корупції. Не став виключенням і 2023 рік, в якому було проведено загальнонаціональне соціологічне опитування населення та бізнесу щодо рівня корупції в Україні «Корупція в Україні 2023: розуміння, сприйняття, поширеність», а результати якого були представлені в березні 2024 року (Звіт щодо діяльності, 2023).

Варто також відмітити, що наведені вище глобальні антикорупційні заходи (завдання) Україна не впроваджує тут і тепер, а й планує

наслідувати ці антикорупційні тренди й у часи повоєнної відбудови. Безпекові угоди України із США, Великобританією, Францією, Німеччиною містять зобов'язання про те, що наша держава докладе зусиль щодо впровадження рішучих антикорупційних заходів, включно зі зміцненням усіх незалежних державних антикорупційних інституцій із належно забезпеченими ресурсами, здатних діяти з належною підзвітністю, але без політичного втручання; реформуватиме правоохоронні, безпекові, податкові та митні органи з метою підвищення прозорості та підзвітності та зміцнення верховенства права (Двостороння безпекова угода, 2024). Також Україна зобов'язалася, зокрема, працювати над поглибленням ключових реформ у сферах правосуддя та верховенства права, боротьби з корупцією і відмиванням грошей, прозорості та належного врядування в економічному секторі (Угода про співробітництво, 2024).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Запобігання та боротьба з корупцією завжди була та й досі лишається в центрі уваги провідних світових держав і міжнародних організацій. Розвиток корупції відбувається внаслідок порушення прав людини та верховенства права, схильності країн до авторитаризму. З року в рік корупційні схеми стають більш складними, тому боротьба із ними потребує незалежних, матеріально та інтелектуально спроможних антикорупційних інституцій, їх координації та співпраці. За результатами огляду виокремлено такі глобальні

світові антикорупційні тренди: зміцнення правової системи та антикорупційних інституцій; добросесність і прозорість публічних службовців та приватних компаній; протидія відмиванню незаконних доходів; захист викривачів та боротьба з організованою злочинністю; міжнародне співробітництво; запровадження методологій оцінки рівня корупції.

Незважаючи на воєнний стан, наша країна продовжує наслідувати вказані тренди: в Україні функціонує електронна система декларування статків публічних службовців, електронна система публічних закупівель, відбувається посилення інституційної спроможності антикорупційних органів, запроваджено механізми посиленого моніторингу фінансових операцій публічних діячів та розкриття інформації про кінцевих власників юридичних осіб як елемент із запобігання відмивання коштів, розширилось міжнародне співробітництво між антикорупційними органами тощо.

Вважати Україну відсталою та повністю корумпованою не варто. Україна успішно вписалася у світові антикорупційні тренди, а в деяких випадках, навіть задає ці тренди.

Результати подальших досліджень, наведених у цій статті глобальних антикорупційних трендів (окремо та в сукупності), стану їх впровадження в Україні, дозволять розвінчати міф про тотальну корумпованість нашої країни, посилити позицію України на міжнародній арені, сприяти довірі наших громадян та міжнародних партнерів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Corruption Perceptions Index 2023 Report. *Transparency International* : веб-сайт. URL: <https://images.transparencycdn.org/images/CPI-2023-Report.pdf> (дата звернення: 22.09.2024)
2. The 21st IACC Vilnius Declaration Confronting Global Threats: Standing Up for Integrity. *The International Anti-Corruption Conference* : веб-сайт. URL: <https://iaccseries.org/the-21st-iacc-vilnius-declaration-confronting-global-threats-standing-up-for-integrity/> (дата звернення: 22.09.2024)
3. How Europe could take anti-corruption enforcement to the next level. *KPMG* : веб-сайт. URL: <https://kpmg.com/uk/en/blogs/home/posts/2024/05/how-europe-could-take-anti-corruption-enforcement-to-next-level.html> (дата звернення: 22.09.2024)
4. Atlanta 2023: promoting integrity, accountability and transparency in the fight against corruption. *United Nations* : веб-сайт. URL: https://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/COSP/session10/resolutions/L-documents/2325351E_L.5_Rev.1.pdf (дата звернення: 22.09.2024)
5. Methodologies and indicators for measuring corruption and the effectiveness of anti-corruption frameworks. *United Nations* : веб-сайт. URL: https://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/COSP/session10/resolutions/L-documents/2325139E_L.8_Rev.1.pdf (дата звернення: 22.09.2024)
6. Лист про наміри та Меморандум про економічну та фінансову політику. *Міністерство фінансів України* : веб-сайт. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/Loi_PMB.pdf (дата звернення: 22.09.2024)
7. Лист про наміри та Меморандум про економічну та фінансову політику. *Міністерство фінансів України* : веб-сайт. URL: <https://mof.gov.ua/storage/files/Лист%20про%20наміри%20та%20Меморандум%20про%20економічну%20і%20фінансову%20політику%20від%2017%20червня%202024%20року.pdf> (дата звернення: 22.09.2024)

8. Юридичні аспекти визначення кінцевого бенефіціарного власника: роз'яснення та рекомендації. *Південне міжрегіональне управління Міністерства юстиції (м. Одеса)* : веб-сайт. URL: https://just-dnipro.gov.ua/?view=viewnews&page_id=5246# (дата звернення: 22.09.2024)
9. Єдиний портал повідомлень викривачів. *Національне агентство з питань запобігання корупції* : веб-сайт. URL: <https://whistleblowers.nazk.gov.ua/#/> (дата звернення: 22.09.2024)
10. Звіт за II півріччя 2023 року. *Національне антикорупційне бюро України* : веб-сайт. URL: <https://nabu.gov.ua/site/assets/files/47192/zvit2023p.pdf> (дата звернення: 22.09.2024)
11. Звіт за I півріччя 2024 року. *Національне антикорупційне бюро України* : веб-сайт. URL: https://nabu.gov.ua/site/assets/files/47676/zvit_2024_ukrai_nska_versiia.pdf (дата звернення: 22.09.2024)
12. Звіт щодо діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції у 2023 році. *Національне агентство з питань запобігання корупції* : веб-сайт. URL: <https://drive.google.com/file/d/1gOEKdfh5Y3L2R48wc2s0hgDbN6qUhVXT/view> (дата звернення: 22.09.2024)
13. Двостороння безпекова угода між Україною та Сполученими Штатами Америки. *Офіційне інтернет-представництво Президента України* : веб-сайт. URL: [https://www.president.gov.ua/news/dvostoronnya-bezpeкова-ugoda-mizh-ukrayinoyu-ta-spoluchenimi-91501](https://www.president.gov.ua/news/dvostoronnya-bezpeкова-ugoda-mizh-ukrayinoyu-ta-spoluchenimi-shтатами-ameriki-91501) (дата звернення: 22.09.2024)
14. Угода про співробітництво у сфері безпеки між Україною та Францією. *Офіційне інтернет-представництво Президента України* : веб-сайт. URL: <https://www.president.gov.ua/news/ugoda-pro-spivrobitnictvo-u-sferi-bezpeki-mizh-ukrayinoyu-ta-89005> (дата звернення: 22.09.2024)

REFERENCES:

1. Corruption Perceptions Index 2023 Report (2024). *Transparency International*. Retrieved from: <https://images.transparencycdn.org/images/CPI-2023-Report.pdf> [in English].
2. The 21st IACC Vilnius Declaration Confronting Global Threats: Standing Up for Integrity (2024). *The International Anti-Corruption Conference*. Retrieved from: <https://iaccseries.org/the-21st-iacc-vilnius-declaration-confronting-global-threats-standing-up-for-integrity/> [in English].
3. How Europe could take anti-corruption enforcement to the next level (2024). *KPMG*. Retrieved from: <https://kpmg.com/uk/en/blogs/home/posts/2024/05/how-europe-could-take-anti-corruption-enforcement-to-next-level.html> [in English].
4. Atlanta 2023: promoting integrity, accountability and transparency in the fight against corruption (2023). *United Nations*. Retrieved from: https://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/COSP/session10/resolutions/L-documents/2325351E_L.5_Rev.1.pdf [in English].
5. Methodologies and indicators for measuring corruption and the effectiveness of anti-corruption frameworks (2023). *United Nations*. Retrieved from: https://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/COSP/session10/resolutions/L-documents/2325139E_L.8_Rev.1.pdf [in English].
6. Lyst pro namiry ta Memorandum pro ekonomichnu ta finansovu polityku [Letter of Intent and Memorandum on Economic and Financial Policy. Ministry of Finance of Ukraine] (2022). *Ministerstvo finansiv Ukrayiny*. Retrieved from: https://mof.gov.ua/storage/files/Loi_PMB.pdf [in Ukrainian].
7. Lyst pro namiry ta Memorandum pro ekonomichnu ta finansovu polityku [Letter of Intent and Memorandum on Economic and Financial Policy] (2024). *Ministerstvo finansiv Ukrayiny*. Retrieved from: <https://mof.gov.ua/storage/files/Лист%20про%20наміри%20та%20Меморандум%20про%20економічну%20і%20фінансову%20політику%20від%2017%20червня%202024%20року.pdf> [in Ukrainian].
8. Yurydychni aspekty vyznachennya kintsevoho benefitsiarnoho vlasnyka: roz'yasnennya ta rekomendatsiyi [Legal aspects of determining the ultimate beneficial owner: clarifications and recommendations] (2024). *Pivdenne mizhreghional'ne upravlinnya Ministerstva yustytisyi (m. Odesa)*. Retrieved from: https://just-dnipro.gov.ua/?view=viewnews&page_id=5246# [in Ukrainian].
9. Yedyny portal povidomlen' vykryvachiv [A single portal for whistleblower reporting] (2024). *Natsional'ne ahentstvo z pytan' zapobihannya koruptsiyi*. Retrieved from: <https://whistleblowers.nazk.gov.ua/#/> [in Ukrainian].
10. Zvit za II pivrichchya 2023 roku [Report for the II half of 2023] (2023). *Natsional'ne antykoruptsiyne byuro Ukrayiny*. Retrieved from: <https://nabu.gov.ua/site/assets/files/47192/zvit2023p.pdf> [in Ukrainian].
11. Zvit za I pivrichchya 2024 roku [Report for the I half of 2024] (2024). *Natsional'ne antykoruptsiyne byuro Ukrayiny*. Retrieved from: https://nabu.gov.ua/site/assets/files/47676/zvit_2024_ukrai_nska_versiia.pdf [in Ukrainian].
12. Zvit shchodo diyal'nosti Natsional'nogo ahentstva z pytan' zapobihannya koruptsiyi u 2023 rotsi [Report on the activities of the National Agency on Corruption Prevention in 2023] (2023). *Natsional'ne ahentstvo z pytan' zapobihannya koruptsiyi*. Retrieved from: <https://drive.google.com/file/d/1gOEKdfh5Y3L2R48wc2s0hgDbN6qUhVXT/view> [in Ukrainian].

13. Dvostoronnya bezpekova uhoda mizh Ukrayinoyu ta Spoluchenyimi Shtatamy Ameryky [Bilateral Security Agreement between Ukraine and the United States of America] (2024). *Ofitsiyne internet-predstavnytstvo Prezydenta Ukrayiny*. Retrieved from: <https://www.president.gov.ua/news/dvostoronnya-bezpekova-ugoda-mizh-ukrayinoyu-ta-spoluchenimi-91501> [in Ukrainian].

14. Uhoda pro spivrobitnytstvo u sferi bezpeky mizh Ukrayinoyu ta Frantsiyeyu [Agreement on Security Cooperation between Ukraine and France] (2024). *Ofitsiyne internet-predstavnytstvo Prezydenta Ukrayiny*. Retrieved from: <https://www.president.gov.ua/news/ugoda-pro-spivrobitnictvo-u-sferi-bezpeki-mizh-ukrayinoyu-ta-89005> [in Ukrainian].